EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Lakivaliokunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain 2 a ja 9 luvun muuttamisesta sekä pysäköinninvalvonnasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta (HE 1/2016 vp). Lausun asiassa kunnioittavasti seuraavaa.

1. Yleistä

Hallituksen esityksessä ehdotetaan rikoslain muuttamista siten, että päiväsakkoa, rikesakkoa ja yhteisösakkoa korotettaisiin. Lisäksi pysäköinninvalvonnasta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi niin, että siitä poistettaisiin säännös joutokäyntirikkomuksesta määrättävän pysäköintivirhemaksun enimmäismäärästä. Päivä- ja rikesakkojen korotukset perustuvat pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelmaan, ja ne ovat sisällytetty osaksi hallituksen päättämiä julkisen talouden välttämättömiä sopeutustoimia (s. 3).

Pidän hallituksen esitystä niin rakenteellisesti kuin argumentatiivisesti *laadukkaana*. Siinä on käsitelty informatiivisesti sakkorangaistuksen asemaa rangaistusjärjestelmässä, erilaisten vaihtoehtojen taloudellisia seuraamuksia ja sääntelyn perustuslaillisia reunaehtoja. Lainvalmistelun laatua kritisoidaan tavan takaa, mutta tämä hallituksen esitys on oivallinen esimerkki siitä, millaisiin seikkoihin laadukkaassa lainvalmistelussa on kiinnitettävä huomiota.

2. Esityksen tavoite ja rikosoikeuden arvoperusta

Vaikka hallituksen esitys on laadittu taitavasti, sen lähtökohta ei kestä kriittistä tarkastelua. Ongelma kiteytyy seuraavaan kuvaukseen (s. 16): ”Sakkojärjestelmällä ei ole valtiontaloudellisia tavoitteita eivätkä valtiontaloudelliset vaikutukset ole sakkojärjestelmää uudistettaessa yleensä keskeisiä. Sakoilla ei pyritä keräämään tuloja valtiolle, vaan sakkojärjestelmällä pyritään rikollisuuden sääntelyyn ja ennaltaehkäisyyn. Tästä huolimatta päiväsakoilla, rikesakoilla ja yhteisösakoilla on myös fiskaalinen vaikutus. Nyt ehdotettavat päivä- ja rikesakkojen korotukset ovat osa hallituksen päättämiä julkisen talouden välttämättömiä sopeutustoimia.”

Pidän erittäin valitettavana, että rikosoikeusjärjestelmällä on jostain syystä haluttu nähdä olevan rooli julkisen talouden sopeuttamista koskevana keinona – ja nimenomaan sakkokertymän kasvattajana. Kriminaalipolitiikka ei ole irrallaan taloudesta, mutta rikosoikeusjärjestelmän alistaminen taloudelliselle tarkoituksenmukaisuudelle johtaa kaltevalle polulle. Jos rikosoikeutta ollaan valmiita käyttämään keinona varojen hankkimisessa, niin eikö silloin pitäisi miettiä yhtä tarmokkaasti, miten rikollisuudesta ja sen kontrolloinnista aiheutuvia kustannuksia voitaisiin vähentää tutkittuun tietoon nojautuen.

Oikeustieteellinen tiedekunta • Faculty of Law

FI-20014 Turun yliopisto, Finland • www.utu.fi
Puhelin/Telephone +358 2 333 5502
Faksi/Fax +358 2 333 6570
law.utu.fi

Hallituksen esitykseen sisältyy myös erittäin valaiseva analyysi siitä, miten ehdotetut muutokset olisivat omiaan rasittamaan muun muassa pienituloisia ja yhteiskunnallisesti heikommassa asemassa olevia (s. 19–21). Kyse on toisin sanoen siitä, että rikosoikeudelle vieraan tavoitteenasettelun lisäksi seuraukset eivät kohdistuisi tasa-arvoisesti yhteiskunnan jäseniin. En pidä riittävänä vasta-argumenttina sitä, että ihmisillä oletetaan olevan mahdollisuus valita, noudattavatko he normeja vai rikkovatko he niitä. Lisäksi hallituksen esityksessä tuodaan asianmukaisesti esille huoli siitä, että sakkokertymä ei ole välttämättä ennakoidun mukainen, jos sakon perintä ja muuntorangaistuksen käyttö eivät noudattaisi ennakoitua arviota.

Minua jää myös vaivaamaan esitykseen sisältyvä oletus siitä, että ihmisten rikoskäyttäytyminen pysyy samanlaisena, ja tämän seurauksena onnistuttaisiin saavuttamaan esitykseen sisältyvä arvio noin 53–56 miljoonan euron vuotuisesta lisätulosta. Oletetaan, että tämä sakkokertymän lisäys saavutetaan. Eikö tällöin ole toteutettu harvinaislaatuinen empiirinen koe, jonka perusteella voidaan väittää, että rangaistuksen ankaruudella ei ole merkitystä rikoskäyttäytymiseen? Jos sen sijaan lähdetään siitä oletuksesta, että kiinnijäämisriskillä on merkitystä rikoskäyttäytymiseen, eikö silloin olisi parempi panostaa maltillisesti kontrollin lisäämiseen? Sakkojärjestelmän laajin käyttöala on tieliikennerikosoikeudessa (s. 4–7). Tieliikenteessä on oletettavasti runsaasti sellaista norminvastaista käyttäytymistä, jonka kontrolloinnilla voitaisiin lisätä kiinnijäämisriskiä, kohentaa liikenneturvallisuuteen, ylläpitää rikosoikeusjärjestelmän legitimiteettiä ja vieläpä kerätä jonkin verran lisätuloja valtiolle.

3. Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Hallituksen esityksen mielenkiintoisin piirre on se, että yhteisösakon korottamiselle voidaan löytää rationaalisia, tutkimukseen perustua argumentteja. Yhteisösakolla ei ole erityistä valtiontaloudellista merkitystä, eikä siihen ehdotetut korotukset toisi helpotusta julkisen talouden vajeeseen. Sen sijaan yhteisösakon minimi- ja maksimirahamäärän korottamista voidaan puoltaa rikosoikeusjärjestelmän sisäisillä perusteilla eli teon moitittavuuteen liittyvillä seikoilla. Rikosoikeusjärjestelmään pitää sisältyä mahdollisuus tuomita oikeushenkilölle nykyistä tuntuvampi sakkorangaistus tilanteessa, jossa esimerkiksi ympäristölle on aiheutettu piittaamattomalla menettelyllä mittavia vahinkoja. Yhteisösakon minimimäärän korottaminen olisi puolestaan omiaan viestittämään siitä, että nykyisin keskimäärin tuomittavia yhteisösakko olisi jatkossa varaa korottaa jonkin verran. Tätä osoittaa muun Työterveyslaitoksen ja Turun yliopiston käynnissä oleva tutkimushanke (2014–2016), jossa selvitetään oikeushenkilön rangaistusvastuuta työturvallisuusrikoksissa.

Turussa, 21.2.2016

Jussi Tapani
Rikosoikeuden professori, Turun yliopisto